

* प्रकरण ५ वे *

प्रकरण ५ वे

संशोधन कार्याचे निष्कर्ष व शिक्षारणी

[अ] निष्कर्ष :-

- १) ग्रामीण व शहरी विद्यार्थ्यांची तृतीयस्थिती.
- २) ग्रामीण व शहरी विद्यार्थ्यांनीची तृतीयस्थिती.
- ३) ग्रामीण व शहरी मातृभाषा शिक्षकांच्या गुणवैशिष्ट्यांची तुलनात्मक निष्कर्ष.
- ४) मुख्याध्यापकांच्या दैनिक कार्याचे निष्कर्ष.
- ५) लोकसंख्या शिक्षण तंत्राचे मार्गदर्शक निष्कर्ष.

[ब] शिक्षारणी :-

- १) शहरी व ग्रामीण विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षारण.
- २) शहरी व ग्रामीण विद्यार्थ्यांनीसाठी शिक्षारण.
- ३) शहरी व ग्रामीण मातृभाषा शिक्षकांसाठी शिक्षारण.
- ४) मुख्याध्यापकांच्या दैनिक कार्यासाठी शिक्षारण.
- ५) तंत्र मार्गदर्शकांसाठी शिक्षारण.

[क] पुढील शोध कार्यासाठी शिक्षारणी.

- १) ई. १० वी पाठ्यपुस्तकासाठी लोकसंख्या शिक्षणाच्या आश्रयाची शिक्षारण.
- २) ई. ११ वी पाठ्यपुस्तकासाठी लोकसंख्या शिक्षणाच्या आश्रयाची शिक्षारण.

३] ई- १२ वी पाठ्यपुस्तकासाठी लोकरंज्या शिक्षणाच्या
आशयाची विचारस.

४] उच्च माध्यमिक वर्गाच्या मातृभाषा शिक्षणशास्त्रासाठी
विचारस.

[अ] ग्रामीण व शहरी विद्यार्थ्यांची सद्यस्थिती व निष्कर्ष :-
=====

① संशोधनांनी इ. ९ वी मध्ये शिक्षण घेत असलेल्या ग्रामीण व शहरी विद्यार्थी विद्यार्थिनींवा सर्वेक्षण पद्धतीने अभ्यास केला. मराठी पाठ्यपुस्तकांचे सहाय्याने लोकसंख्या शिक्षणाचा जाणव समजून घेण्याच्या मार्गात अनेक अडथळी जादळल्या. निष्पत्तः ग्रामीण विद्यार्थी - विद्यार्थिनी स्वयं मागासलेल्या सामाजिक वातावरणांमध्ये असल्याने त्यांचा विचार अग्रक्रमाने करावा लागेल असा निष्कर्ष निघतो.

[क] मात्र भाषा शिक्षणाची सद्यस्थिती व निष्कर्ष

② शहरी व ग्रामीण विभागांत अध्यापन कार्य करणा-या शहरी ग्रामीण अध्यापकांमध्ये योग्य अशा प्रशिक्षणाचा अभाव आढळला. निष्पत्तः ग्रामीण शिक्षकांना लोकसंख्या शिक्षणाचा जाणव समजून देण्याचे प्रशिक्षण पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध होत नाही. शहरी शिक्षकांना अशा प्रकारचे प्रशिक्षण जरी मिळाले तरी प्रत्यक्षात मात्र त्यांच्या म्हणाच्या अशा प्रभावी पद्धतीने अंमलबजावणीचे कार्य पार पाडले जात नाही. मराठीच्या भाषेचे प्रेम ह्याळून या पाठ्यपुस्तकांतील उपयुक्त पाठाचा उपयोग करण्यासाठी परिणामकारक तंत्र वापरले जात नाही.

[क] मुख्याध्यापकांचे दैनिक कार्यबद्धता निष्कर्ष :-
=====

मुख्याध्यापकांची शहरी व ग्रामीण विभागातील कार्यबद्धता- मध्ये फरक आढळतो. अनेक मुख्याध्यापकांना लोकसंख्या शिक्षणाचा जाणव मराठी भाषांतून शिक्षकांच्याची उपयुक्तताच समजलेली नाही. त्यांना प्रभावन कार्यांतून मराठी भाषेच्या शिक्षकांना कांडी हास

मार्गदर्शन करण्यास के पुरेता अवधीही मिळत नाही: विशेषतः
ग्रामीण विभागातील शाकल कार्य करणा-या मुख्याध्यापकांचे
प्रस्तुत विषयाकडे संपूर्णतः दुर्लक्ष्य आहे.

[४] लोकसंख्या शिक्षण तंत्र मार्गदर्शकांचे कार्य व निष्कर्ष

महाराष्ट्र राज्य शिक्षण शास्त्र संस्था पुणे- ३० मार्च
वेळोवेळी तज्ञांचे प्रशिक्षण कृत्रिम कृती सत्राचे आयोजन विभागीय
पातळीवर होते व नंतर त्यांचे मार्गदर्शनाने मराठी शिक्षकांना व
मुख्याध्यापकांना प्रशिक्षण दिले जाते. अशा तऱ्हे मंडळीच्या कार्याचा
विषिकटसक अभ्यास संशोधकांनी केला त्यांच्या मुलाखतीद्वारा संशो-
धकांस असे आढळले की, अनेक तऱ्हे आपल्या ज्ञानाचा फायदा
ग्रामीण विभागापर्यंत पोहचू शकत नाहीत. तऱ्हे आपल्या कामगी-
रीमध्ये निराशावादी व उदासीन आढळतात. प्रशिक्षण झालेल्या
शिक्षकांच्या कार्याचे मुख्यमापन व पुनः प्रत्याभरण कार्य तऱ्हांच्या
कक्षेत येत नसल्याने त्यांचे स्वीकारलेले कार्य अपूर्ण वाटते.

ग्रामीण व शहरी विभागांतील विद्यार्थी- विद्यार्थिनी,
मराठी शिक्षक, मुख्याध्यापक लोकसंख्या शिक्षण तंत्र यांच्या
अभ्यासक्रमातून असा निष्कर्ष निघतो की, अनेक प्रकारच्या सुधारणा
सुषुप्त्यात याच्यात आणून त्यांची अंमलबजावणी काटेकोर पणे
शाली पाहिजे.

श्री फा र शी
=====

१. ग्रामीण विद्यार्थ्यांना मराठी भाषेबद्दल जिद्ददाका व प्रेम वाटण्यासाठी त्यांना ई. ९ वी च्या पाठ्यमुस्तकांतील पाठांच्या सहाय्याने योग्य मार्गदर्शन करणे आवश्यक आहे.
२. शहरी विद्यार्थ्यांनाही त्यांच्या शहरीकरणाच्या दुष्परिणामापासून रक्षण करून मराठीच्या सहाय्याने सुरक्षित केले पाहिजे.
३. शहरी विद्यार्थ्यांपेक्षा ग्रामीण विद्यार्थ्यांच्या मनातील संकोच, गैरसमज व अपसमज काढून टाकण्याचा प्रयत्न करून मराठी पाठ्यमुस्तकांच्या सहाय्याने त्यांना लोकसंहया शिक्षणाभिमुख बनविले पाहिजे.
४. मराठी भाषेच्या ग्रामीण विभागांतील शिक्षकांनी योग्य प्रशिक्षण घेतले पाहिजे व विद्यार्थ्यांना त्याचा लाभ घडविण्याच्या कार्यात प्रयत्नशील रहाणे गरजेचे आहे.
५. शहरी शिक्षकांनी पाठ्यांशाचा अवस्थित अभ्यास करून गरजेनुसार आपल्या अध्यापन तंत्रामध्ये आवश्यक असणारे बदल घडविले पाहिजेत.
६. ग्रामीण व शहरी विभागांत शिक्षकांनी लोकरांच्या शिक्षण तंत्रांची वेळोवेळी संर्क साधून आपल्या कार्याचे निवेदन देऊन अशी अडवणी बाबत सल्लासमलत केली पाहिजे.
७. स्थानीक पातळीवर प्रथमतः शिक्षकांनी मुह्याट्यापकांना विश्वासात घेऊन त्यांना या कार्यात समाविष्ट करून घेतले पाहिजे.

८. मुख्याध्यापकांनी सुद्धा मातृ भाषेच्या शिक्षकांना योग्य मार्गदर्शन दिले पाहिजे. मराठी विषय मंडळाच्या सहकार्यांनी लोकसंख्या शिक्षणा-
वा सांगोपांग विचार करून ते विद्यार्थ्यांपर्यन्त नेण्याच्या सुलभ
तंत्राचा शोध घेतला पाहिजे.

९. मुख्याध्यापकांनी लोकसंख्या शिक्षण प्रशिक्षणाचा लाभ स्वतः
देऊन आपल्या प्रचालेतील मराठी अध्यापकांनाही दिला पाहिजे.

१०. प्रचालेमध्ये ई. ९ वी च्या पाठ्य पुस्तकाच्या सहाय्याने आदर्श
पाठाचे नियोजन दिग्दर्शन करून सर्व शिक्षकांना प्रेरित केले पाहिजे.

११. लोकसंख्या शिक्षणाच्या संस्काराबाबत येथे-या प्रशासकीय सम-
स्यांचा विद्यार्थीवनिमय वीर वरिष्ठ तंत्रोत्तरोत्तर करून मार्गदर्शन व
सहकार्य घेतला जाणे आवश्यक आहे.

१२. विद्यार्थी व विद्यार्थीनींवर लोकसंख्या शिक्षणाचा संस्कार मातृ-
भाषेतून निर्णयरीतीने करता येण्यासाठी शिक्षक पालक मंडळांमध्ये
वर्षा बसवून या प्रक्रीयेत पालकांचे सह बहुमोल सहकार्य घेतले जाणे
आवश्यक आहे.

१३. मातृभाषेच्या शिक्षक मंडळींनी मुख्याध्यापक लोकसंख्या शिक्षण
तज्ञ, जाण पाठ्यपुस्तक निर्माती मंडळ यांशी संपर्क साधून आपली
अध्यापन प्रक्रीया अशाच तरेने ठेवणे आवश्यक आहे.

१४. ई. ९ वी पाठ्यपुस्तकांचा स्वतंत्र पणे विकसक अभ्यास करून वीर
शिक्षकांनी आपले व्यक्तिगत नियोजन तयार करावे.

१५. ई. २ वी च्या विद्यार्थ्यांविषय झालेल्या लोकांसह्या
शिक्षणाच्या संस्काराचे मूल्यमापन वेळोवेळी निदर्शने करून
त्याचे सुदृशीर निवेदन करावे.

१६. पालकांच्या मदतीने शाळेय व बहिः शाळेय कार्यकु-
माचे आयोजन करून विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या अध्यापनामध्ये
प्रत्याभरण कार्य घ्यावे.

पुढील शोधकार्यासाठी शिक्षारणी

-५५-५-५-५-५-५-५-५-५-५-५-

ई. ९ वी च्या मराठी पाठ्यपुस्तकांचे सहाय्याने संशोधकांनी प्रकल्प हाती घेतल्यानंतर त्याला अनेक प्रकारच्या समस्यांवर उपाय योजना करण्याची आवश्यकता भासली. या क्षेत्रात पुढील संशोधन कार्य करण्याच्या संशोधकासाठी पुढील प्रकारच्या शिमांसाठी संशोधक करू इच्छिता.

१] लोक संख्या शिक्षणाच्या संस्काराचे महत्त्व. ध्यानी घेता या विषयाचा संस्कार ई. १०, ११ व १२ वी हयत्तासाठी मराठी पाठ्यपुस्तकांचे सहाय्य घावे. ग्रामीण व शहरी विद्यार्थी-विद्यार्थिनी/शिक्षासू ठनावे.

[२] ई. १०, ११, १२ वी वर्गांना मराठी विषय शिक्षीवणा-या अध्यापकांचे लोकसंख्या शिक्षण प्रशिक्षण व आयोजित करावे. अध्यापकांना अध्यापक पदवीचे व त्यांचे मार्गदर्शन करावे.

[३] संबंधित वर्गांना शिक्षीवणा-या शिक्षकांना मराठी पाठ्याचे पृथःकरण, पाठ्याचे नियोजन व लोकसंख्या शिक्षणाच्या आज्याचे प्रभावी अध्यापन यांचे प्रात्यक्षिकाद्वारे ज्ञान घावे त्यासाठी विविध कृतिसत्र/सत्रे यांचे आयोजन घडावे.

[४] मातृभाषेचे शिक्षक, माध्यमिक शाळा - प्रशाळा यांचे प्रमुख, पालकवर्ग, तज्ञ, वैयकीय व्यवसाय तज्ञ. सामाजिक कार्यकर्ते यांच्या सहकार्याने अभ्यास मंडळ स्थापन करावे. या अभ्यास मंडळाच्या सहाय्याने शालेय व बहिःशालेय भाषिक उपक्रमांचे आयोजन करावे.

५) ई. १०, ११, १२ वी च्या वर्गात मराठी विषय शिक्षणारी (सवज) मुले कौमार्यावस्थेतील [१३ वयवर्षे ते १९ वय वर्षे] अतल्याने त्यांना अध्यापन करताना विशेष मानस-शास्त्रीय दृष्टिकोण स्वीकारून नवी प्रौढी पद्धीविषयाचे कार्य मात्र भाषा शिक्षकांना करावयाचे आहे.

६. सकाळी सायंकाळी व शनिवारी दिवसेंदीने वेगाने वाटचाल करण्याच्या दृष्टीने नवा आशय जाणवारा विद्यार्थी तयार करावा. जाती, धर्म, भाषा हे भेद विस्तारून विद्यार्थ्यांना सहकार्याने आणि कळटाने राष्ट्र हांधणीचा कार्यास तिव्र करण्याचे आवाहान मातृभाषा शिक्षकांनी स्वीकारावे.

७. ई. १०, ११, १२ वी च्या मराठी पाठ्युस्तकांच्या निर्मिती प्रक्रियेचा विचार करून काही आवश्यक पुर्तरेवना करावी लागल्यास संशोधन संस्था, पाठ्युस्तक मंडळ, विद्वत् सभा अभ्यासक्रम रचना मंडळ यांचे मार्गदर्शन घेऊन नवीन बदल सुचवावेत, विचार विनिमय करवा व अभ्यासक्रम अधिक जीवनाभिमुख बनवावा.

८. माध्यमिक व उच्च माध्यमिक वर्गातील मुलांच्या समस्या जाणून घेऊन राष्ट्रीय स्वस्वाच्या गरजा ध्यानी घेऊन त्या पूर्ण करणारे जीवनानुगामी शिक्षण मातृभाषेच्या शिक्षकांना घावे लागणारे आहे.

सारांश, लोकांच्या शिक्षणाच्या आशय मातृभाषेचा शिक्षक या नात्याने वरील सर्व स्तरापर्यंत पोहोचविण्याचे कार्य मोठ्या

जिद्दीच्या प्रतत्नानी करावे लागणार आहे. याची नोंद घेणे
 गरजेचे आहे. तसेच केंद्रीय शिक्षण मंत्रालय राज्य शिक्षण मंत्रालय
 यांनीही या गंभीर समस्याची नोंद घेऊन राष्ट्रीय पातळीवर
 अवैधकीय प्रयत्न करण्यासाठी प्रचार माध्यमाचा उपयोग
 लोकसंख्येच्या अत्यंत उपयुक्त गटामध्ये जाणीव निर्माण करण्याचे
 कार्य हे पुढे पातळीवर हाती घेणे बसरीचे आहे. त्यामुळे
 लोकसंख्या वाढीचा दर जरी कमी झाला नाही तरी
 नादान आहे. ती पोरनीस्थिती तरी कायम टिकून रहाण्यास
 मदत होईल हे निश्चित. तसेच माध्यमिक व उच्च माध्यमिक
 विभागांच्या लोकसंख्येचा हा गट [सामाजिक उत्पादक व
 उपयुक्त कार्य योजना] या कार्यामध्ये समाविष्ट केला तर,
 राष्ट्रीय उत्पादन वाढीस फार मोठा मानवी शक्ती
 उपलब्ध होणार आहे. अनेक योजना हाती घेऊन राष्ट्रीय
 पातळीवरून रहाणीमान आणि जीवनमान सुधारून देणाला
 लया अर्थाने प्रगती पथावर पोहचविणे सोयीचे होणार आहे.